

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ו / גליון רלז
ערש"ק פרשת ראה ה'תשס"ט

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ראה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון רלז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ואף עברו עריכה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

325 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 473-3924

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

יבאר אמאי הוצרך רש"י לפרש עה"פ "ואבדתם את שמם" - "לכנות להם שם גנאי", דלכאורה, חידוש הוא על המשמעות הפשוטה של "ואבדתם"; יבאר הדיוק בהדוגמאות שהביא רש"י לאיבוד שם הע"ז.
(ע"פ לקו"ש ח"ט שיחה א לפרשתנו)

יינה של תורה

תורה מלשון הוראה / מוסר ההשכל הנלמד מנתינת הקללה באופן ד"אנכי נתן לפניכם היום".
(ע"פ לקו"ש ח"ד ע' 1339 ואילך)

קב חומטין / ביאור האגדה "אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא" בדרך הפנימיות.
(ע"פ רשימת "טז סיון תש"א. ליסאבון")

חידושי סוגיות

ידייק בסדר ההלכות ברמב"ם, דס"ל דאינו מגדר הנתינה עצמה / יקשה בהא דשינה רש"י מדרשת רז"ל עה"פ "פתוח תפתח" / יסיק דלפירוש רש"י שפירש הכתובים כפשוטם, הכתוב ד"פתוח תפתח" מיירי באיכות ואופן הנתינה דהויא מגוף גדר המצוה.
(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 82 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

סיפורים, ביאורים ופתגמים בדרכי עבודת התשובה בכלל ובימי חודש אלול בפרט.
(פתגמים מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

ואבדתם את שמם

יבאר אמאי הוצרך רש"י לפרש עה"פ "ואבדתם את שמם" – "לכנות להם שם גנאי", דלכאורה, חידוש הוא על המשמעות הפשוטה של "ואבדתם"; יבאר הדיוק בהדוגמאות שהביא רש"י לאיבוד שם הע"ז

א. בפרשתנו מצוה הכתוב אודות איבוד עבודה זרה וכל פרטיה: "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים, אשר אתם יורשים אותם את אלקיהם, על ההרים הרמים ועל הגבעות, ותחת כל עץ רענן. ונתצתם את מזבחותם, ושברתם את מצבותם, ואשריהם תשרפון באש, ופסילי אלקיהם תגדעון, ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" (יב, ב"ג).

ובפירוש רש"י העתיק התיבות "ואבדתם את שמם", ומפרש: "לכנות להם שם לגנאי. 'בית גליא' קורין לה 'בית כריא'; 'עין כל' – 'עין קרין'".

והנה ידוע, שכל תיבה בפירוש רש"י באה לבאר את 'פשוטו של מקרא'; ובנידון דידן צריך להבין:

1) הפירוש הפשוט של "ואבדתם את שמם" הוא, לכאורה, שתעשו פעולה שתגרום לאיבוד ושכחת השם של עבודה-זרה. אם כן, היה רש"י צריך לפרש "לשנות את שמם", שיקראו למקום בשם אחר, שישכיח את השמות הקודמים. מהיכן איפוא למד רש"י (בדרך הפשט) שהכוונה היא "לכנות להם שם לגנאי"?

2) אפילו אם רש"י הוכרח ללמוד ש"ואבדתם את שמם" פירושו נתינת שם לגנאי – אבל מניין למד שהשם לגנאי צריך להיות דומה להשם הקודם של העבודה-זרה, כפי שמובן מהדוגמאות שרש"י נותן: "'בית גליא' קורין לה 'בית כריא'; 'עין כל' – 'עין קרין'?" ולכאורה, אדרבה: כאשר מכנים את העבודה-זרה בשם גנאי שדומה לשם הקודם, הרי בזה עצמו עושים זכרון לשם הקודם, והרי זה בהיפך מהתוכן של "ואבדתם את שמם"!

ב. והביאור בזה:

לרש"י הוקשה: הרי על ידי שמקיימים את מה שכתוב לפני זה – "אבד תאבדון" וגומר, ככל הפרטים שמפרט הכתוב – נאבדת ונשכחת בדרך ממילא המציאות של עבודה-זרה ושמה. אם כן, לשם מה מוסיף הכתוב "ואבדתם את שמם"? מה כוונתו לחדש בזה? לכן למד רש"י ש"ואבדתם את שמם" אין פירושו אבדון במובן הרגיל, אלא ענין של גנאי; והפירוש שיש לגנות את העבודה-זרה – "לכנות להם שם לגנאי".

ומעתה יתבאר מדוע דייק רש"י שה"שם לגנאי" צריך להיות דומה להשם הקודם [למרות שלכאורה על ידי זה משאירים זכרון לשם הקודם]:

כיון ש"ואבדתם" כאן פירושו ענין הגנאי, הרי מובן שהפירוש "ואבדתם את שמם" הוא לפעול ענין של גנאי בהשם של עבודה-זרה גופא. ולכן צריך לכנות את העבודה-זרה בשם שהוא דומה לשמה הקודם, כי:

אם מחליפים את השם של העבודה-זרה לשם גנאי שאין לו שייכות לשם הקודם, נמצא שאמנם מגנים את העבודה-זרה, אבל לא את השם שלה ("את שמם");

דוקא על ידי שמשאירים קשר עם השם הקודם, אלא ששם זה גופא משנים ועושים ממנו שם של גנאי, על ידי זה דוקא נעשה מגונה השם של העבודה-זרה.

ג. ועדיין יש לדקדק:

למה הוצרך רש"י לתת שתי דוגמאות לשינוי השם לגנאי – א) "'בית גליא' קורין לה 'בית כריא'", ב) "'עין כל', 'עין קרין'" – ולא הסתפק באחת מהן?

ובפרט, שבגמרא [עבודה-זרה מה, ב. תמורה כח, ב (אלא שיש גירסאות שהושמט – או נכתב בשינוי – מפני הצנזורה)] קיימת דוגמא נוספת: "פני מלך – פני כלב", אבל דוגמא זו רש"י לא מביא. מובן איפוא, שנוגע לרש"י להביא דוקא שתי דוגמאות אלו.

והביאור בזה:

שני שמות אלו מתאימים למה שכתוב בפסוק הקודם, על שני סוגים של מקומות שבהם מציבים עובדי האלילים את העבודה־זרה שלהם – (א) "על ההרים הרמים ועל הגבעות", (ב) "ותחת כל עץ רענן":

בזה שהעמידו את העבודה זרה "על ההרים הרמים", רצו להדגיש את זה שהעבודה־זרה היא גבוהה ומרוממת – וכנגד זה הוא השם "בית גליא", מלשון גובה ("גליא לשון גל וגבהות" – ס' זכרון כאן. ועוד), וצריך להפוך שם זה לגנאי – "בית כריא", שפירושו חפירה ושפלות ("כריא לשון חפירה ושפלות").

[ולהעיר, שבגמרא יש גירסא "בית כליא", במקום "בית כריא". ולכאורה יש יתרון לגירסא זו, כי האותיות "בית כליא" יותר דומים ל"בית גליא" מאשר "בית כריא".]

אך לפי המבואר כאן מובן מדוע לא בחר רש"י בגירסא זו, כי בתוכן הענין, הרי ההיפך של "ההרים הרמים" שענינם גבהות, "גליא" – הוא "כריא", שפלות; ולא מתאים כאן "כליא" שענינו כליון, כלום].

ובזה שהעמידו את העבודה זרה "תחת כל עץ רענן", רצו לבטא שעל ידי העבודה־זרה מקבלים ריבוי שפע וטובה, כמו עץ שמניב פירות טובים – וכנגד זה הוא השם "עין כל" שפירושו שהיא רואה ומשפיעה הכל, וצריך להפוך שם זה לגנאי – "עין קוץ", שפירושו אדרבה, דבר שמזיק ומחסר.

ולכן מביא רש"י שתי הדוגמאות "בית גליא" ו"עין כל", והוא משמיט את הדוגמא של "פני מלך פני כלב" שבגמרא – כי רק דוגמאות אלה נוגעות המה לפשטות הכתובים כאן.

נתון תתן - אפילו מאה פעמים

כי פתוח תפתח את ירך לו... נתון תתן לו.

פתוח תפתח – אפילו כמה פעמים. נתון תתן – אפילו מאה פעמים (טו, ח - י, רש"י)

יש לעיין מדוע על הפסוק הא' פירש"י דמלמדנו לפתוח אפי' כמה פעמים, ולא כמו שפירש "נתון תתן" שהוא אפי' מאה פעמים?
וי"ל בפשטות:

הפסוק "פתוח תפתח" בא בהמשך לפסוק שלפניו "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך גו'" ולאח"ז ממשיך "כי פתוח תפתח", דמדובר על פתיחת הלב בנתינת הצדקה שתהי' בסבר פנים יפות וכיו"ב.

אך בפסוק השני מדובר על נתינת הצדקה בפועל, שאם כש"קרבה שנת השבע... ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו" - "נתון תתן לו".

ועפ"ז מובן טעם השינוי בפירש"י כי רק על נתינה בפועל אפשר לצוות שהנתינה תהי' אפי' מאה פעמים, אבל על פתיחת הלב (שהיא רגש שבלב) קשה לצוות שיפתח את לבו מאה פעמים! וק"ל.

(ע"פ לקו"ש חל"ד עמ' 82 ואילך)

הענקה - קבלת שכר או נתינת מתנה

העניק תעניק לו... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אל"קך, על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. הענקתי לך ושנתי לך - אף אתה הענק לו ושנה לו; מה במצרים נתתי לך ברוחב יד אף אתה תתן לו ברוחב יד (טו, יד-טו. ספרי)

יש לעיין: א. מצוות הענקה היא על האדון ומדוע לשון הספרי הוא "הענקתי ושנתי" דמורה שהקב"ה העניק, ולא המצרים שהיו האדון. ב. בכתוב נזכרת רק הפד' ממצרים, והעיקר - הענקת הקב"ה - חסר מן הספר.

וי"ל דחדא מתורצת בחבירתה:

במצוות הענקה יש ב' פרטים: א. שהיא כעין נתינת שכר לעבד על עבודתו. ב. שע"י קבלת ההענקה מרגיש העבד "משוחרר" לגמרי.

והנה בפסוק זה איירי בפרט הב' ולכן כתוב "ויפדך ה' אלוקיך", לומר לנו שע"י הענקת הקב"ה הרגישו בני"י "משוחררים" לגמרי. ומובן גם מדוע גם הענקה מהקב"ה ולא מהמצריים שמה הענקה דהרי בפרט הזה דהענקה אין נפק"מ מי הוא המעניק, דבקבלת מתנות מכל אחד מרגיש העבד במצב של חירות. וא"ש.

(ע"פ לקו"ש חכ"ד עמ' 87 ואילך)

יֵנָה שֶׁל תּוֹרָה

תּוֹרָה מִלְשׁוֹן הַדֹּרָא

בכל דבר בתורה יש הוראות למעשה בעבודת ה',
מוסר ההשכל הנלמד מנתינת הקללה באופן ד"אנכי נתן לפניכם היום"

רֵאָה אֲנֹכִי נִתֵּן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּת וּקְלָלָה:

(פירשתינו יא, כו)

ע"פ פשוטם של דברים מובן הטעם לכך שנתן השי"ת חוץ מברכה גם את היפוכה, כדי להודיע את העונש הניתן על ידי שלא שומעים בקול ה', כמפורש בהמשך הכתובים. כדי שיוכל האדם לבחור בטוב ובקדושה ברא הקב"ה גם את הקללה, וכך יוכל האדם להתגבר על יצרו ולא לבחור בדרך המנוגדת לרצון ה'.

אלא שע"פ פנימיות העניינים דורש ביאור. שכן כל אחד מלשונות אלו "אנכי, נותן, לפניכם, היום" מורה על מעלה נוראה ועצומה. וכיצד ייתכן שנתנית הקללה קשורה עם מעלות נעלות כל כך. ועל הסדר:

אנכי — על הפסוק "אנכי ה' אלוהיך" מבואר בספרי הקבלה (ראה באריכות בלקו"ת פנחס פ, ב ומקורו בזהר בכ"מ) ש"אנכי" מורה על הקב"ה בעצמו כפי שהוא למעלה מלהיות נקרא בשם מסויים (שהרי "אנכי" אינו מן השמות) אלא כמו להבדיל אדם האומר על עצמו "אנכי" שהוא מתכוין לו לעצמו ולא לתוארים השונים שהוא נקרא בהם.

לקראת שבת

י

שהקב"ה בכבודו ובעצמו (בלשון החסידות: עצמות אין סוף) נותן "ברכה" הוא מובן, אך מהו פירוש הדברים שהוא ית' נותן את ההיפך?!

נותן – אמרו חז"ל (ב"ב נג, א) "מאן דהיב מתנה, בעין יפה יהיב". וכיצד שייך לומר שהשי"ת "נותן" את ההיפך הענין דעין יפה?!

לפניכם – "לפנימיותכם" (ראה תניא פכ"ט) וכיצד אפשר שהוא נותן "לפנימיותכם" – "קללה"?!

היום – "היום" מורה על נצחיות ותוקף והעדר השינוי (כדברי חז"ל על הפסוק "אתם נצבים היום"). דבר הנכון בקדושה ובברכה שהם קיימים לעד ולעולמי עולמים, אבל הקללה להבדיל, הרי "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ואין אפשר לומר עליה "היום"?!

והביאור:

הטעם לכך שהקב"ה נתן ברכה וקללה, הוא כנ"ל, כדי שהיהודי יוכל לבחור בטוב. ולשם כך ברא הקב"ה גם את הרע, ונתן לו כוחות גדולים. ועי"ז, כאשר יהודי יתגבר על הרע ויבחר בטוב יהיה זה אך ורק מפני שזהו רצון השם (ולא בדרך ממילא בגלל שאין רע).

מטעם זה יכולים להיות לאדם רצון ומשיכה חזקים למילי דעלמא, חזקים כל כך שהוא מסוגל לעסוק בענייני העולם במסירה ונתינה שלמעלה מהשכל. ואדרבה, באופן טבעי הרצונות הבאים לאדם מהנפש הבהמית הם חזקים יותר מהרצונות הבאים מהנפש הקדושה. וכל זה לטובת האדם, שיתגבר על הרצונות הרעים ויבחר בה' אלוהים חיים ובתורתו תורת חיים.

וכמו שהוא באדם למטה, שכדי שיוכל לבחור בתורה ובמצוותיה הי' צורך שגם בהיפך הטוב יהיה תוקף גדול (ואז תתברר בחירתו בהטוב, שהיא לא לשם תועלת וכיו"ב אלא כי זהו רצון השם) – כך גם כביכול למעלה: "אתה בחרתנו מכל העמים" – דלכאורה מה מקום יש "לבחור" בישראל, והלא מעלותיהם נפלאות למעלה מעלה באין ערוך על אומות העולם הנדמים כבהמה? אלא שהקב"ה נתן כביכול מקום וכוח לאומות העולם וענייני "קללה" שבעולם, שיש בהם ענין גדול כביכול, וכל זה כדי להראות שבחירתו בישראל היא לא בגלל מעלותיהם (שאותם נתן כביכול גם בדברים אחרים) – אלא "בחירה עצמית", כיון שהם ישראל ובהם בחר!

ולכן ניתנה הקללה באופן כה נעלה: "אנכי", "נותן", "לפניכם", "היום".

וזוהי ההוראה שבכתוב דנן: ראה! עליך להתבונן בדבר זה, אשר "אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". נתתי כח גדול מאוד גם לקללה, כדי שאתה תתגבר עליה ותנצחה.

לקראת שבת

יא

ומכיון שכל מציאות הרע הוא כדי שתתגבר עליו, ברגע שתבחר בטוב הוא יתבטל והיה כלא היה (כיון ששוב לא צריכים אותו).

וכך גם בבחירת הקב"ה בך, בן ישראל, יתגלה "שלא מרובכם מכל העמים בחר ה' בכם" כי אם כי כך החליט השם יתברך, ושום דבר מבלעדי ישראל לא קיים כלל!

התבוננות זו צריכה להיות באופן ד"ראה", היינו התבוננות פנימית במהות הרע – שכל כולו הוא משרת לטוב.

ביאור האגדה "אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא" בדרך הפנימיות

אמר רבי חנינא: אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא. שנאמר: אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך, וכתב (בתריה): ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל. ...ואמר רבי יוחנן: אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב. בדור שכולו זכאי, דכתיב: ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ; בדור שכולו חייב, דכתיב: וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפניע, וכתיב למעני אעשה.

(סנהדרין צח, א)

במאמר זה מכונה המשיח בתואר "בן דוד". מבין שאר השמות שנקרא בהם המשיח, מורה תואר זה על שפלות וביטול, שלא כשם "משיח", לדוגמא, שעניינו "למשחה לגדולה" (ראה פרש"י עה"ת קרח יח, ח). בשם "בן דוד" מרומז שכל מעלותיו אינם אלא משל אבותיו, ו"דוד הוא הקטן" (שמואל א יז, יד). ולכן בכל מקום שמדובר ע"ד פחיתות הדור דעקבתא דמשיחא והצרות שבו, נקטו חז"ל את התואר "בן דוד".

"דג" עניינו ביטול ודבקות אל המים בהם הוא נמצא. שלא כשאר בעלי החיים הנמצאים ביבשה, אשר אף שחיותם היא מן הארץ, בכל זאת לא רואים את דביקותם בארץ – משא"כ "דגים שבים כיון שהם פורשים מיד הם מתים" (ברכות סא, ב), שבטלים ומבוטלים למקור חיותם, מי הים.

ועפ"ז יש לבאר אגדה זו דאין בן דוד בא עד שיבוקש דג לחולה ולא ימצא, ובב' אופנים – באופן דבן דוד בא בדור שכולו זכאי, ובאופן שאינו בא אלא בדור שכולו חייב.

בדור שכולו חייב: הדור הוא בדרגא פחותה ביותר, בחינת "בן דוד". ובדור שכזה ישנו "חולה" – היינו, אנשים שחטאו ופגמו באופן ד"מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, פצע וחבורה ומכה טריה" (ישעיה א, ו). והם צריכים ל"תשובה המביאה רפואה לעולם" (יומא פו, א).

ודרך התשובה והרפואה לאותם חוטאים היא דוקא "דג". היינו, ביטול ודביקות באלוקים חיים, מקור חיותם. כיון שכל החטאים והעוונות נובעים מכך שהאדם שוכח שהקב"ה בורא אותו ומקיים אותו (ראה בארוכה בזה בתניא פ"כ ואילך), וצריך "דג" – המורה על ביטול ודביקות בה' הנותן לך כח לעשות חיל.

לקראת שבת

יג

אבל אם הדור הוא כ"כ ירוד עד שכבר "יבוקש דג לחולה ולא ימצא" – שאין בנמצא ביטול זה, שבכוחו אפשר לשלול את האפשרות לחטוא, ה"ז סימן שהוא "כולו חייב", ואז בן דוד בא.

בדור שכולו זכאי: "חולה" בגימטריא מ"ט. זה מרמז על האדם השלם שהשיג את כל מ"ט שערי בינה שניתנו בעולם, ומכיון שהוא חסר את השער החמישים והנעלה ביותר – הוא חש עצמו כ"חולה" בתשוקה להשלים גם את זאת.

והנה, הטעם שאינו יכול להשיג את השער הנ"ן, הוא בגלל היותו עדיין במעט מן המעט "דבר נפרד" מהקב"ה. ובלשון התניא (פ"ה): "כי הנה נשמת האדם, אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים, אעפ"כ אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור, רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו".

אלא שכל כך גדלה מעלתם של "חולים" אלו, עד אשר אפילו אם "יבוקש דג לחולה" – "לא ימצא". ביטולם ודביקותם בה' אלוקים חיים, גדולים אפילו מביטולו של הדג למקורו. שלכן אפילו הדג אם יבקש את דרגתם לא יגיעם וישגם. כיון שהדג הוא מציאות נפרדת הבטלה למים, ואנשי מעלה אלו בטלים לגמרי, רק שרוצים להבטל עוד ועוד להקב"ה.

ולכן נקרא אותו הדור ע"ש "בן דוד" המורה על הביטול והדבקות באלוקים. – ובדור כזה "בן דוד בא".

ראי' ושמיעה

ראה אנכי נותן לפניכם היום.
(יא, כו)

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

איתא בגמ' (ר"ה כו, א) "אין עד נעשה דיין" ד"כיון דחזיוהו כו' לא מצו חזי לי' זכותא". משא"כ כשהדיינים שומעים את הדבר מעדים – אף שברור להם שהעדים אומרים אמת – חזו לי' זכותא.

ונמצא שבראי' מתאמת הדבר הנראה אצל האדם לגמרי עד שא"א שיופרך אצלו הדבר מכיון שהוא עצמו ראה את זה.

משא"כ כשאדם שומע דבר, אפי' אם שומעו ממקור נאמן ומוסמך ביותר, יכולים להתעורר בלבו ספיקות באמיתות הדבר, ואין זה מוחלט אצלו כבראי'.

וזהו שמהיר הכתוב: שלימוד התורה וקיום המצוות "אשר אני נותן לפניכם היום" צ"ל אצל האדם באופן של "ראה". שלא יהיו רק כדבר ששומע או מאמין שכך הוא, אלא זה צריך להתאמת ולהתאחד בו כמו דבר שהוא רואה שהוא בטוח לגמרי באמיתות הדבר, ולא שייך שיהי' בזה שינויים.

(יע"פ תורת מנחם - התועדויות תשי"ג ח"ד עמ' 173)

רתיחת הדמים בענינים גשמיים

בכל אות נפשך תאכל בשר... רק חזק
לבלתי אכל הדם.
(יב, כ - כג)

איתא בגמ' (חולין טז, ב): "רבי ישמעאל אומר, לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה". דעד שנכנסו לארץ נאסר להם בשר תאוה ורק בשר קדשים הי' מותר להם. משא"כ כשנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה.

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

כשהשו בני ישראל במדבר לא התעסקו עם ענינים גשמיים, וכל עסקיהם הי' רק בלימוד התורה וכיו"ב, ואף כשאכלו בשר הי' זה בשר קדשים. אך כשנכנסו לארץ התחילו לעסוק ולברר גם ענינים גשמיים, ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" שגם הענינים הגשמיים יתעלו ויתבררו.

וע"ז מזהיר הכתוב, שאף שכשיכנסו לארץ "הותר להם" לא רק בשר קדשים אלא גם "בשר תאוה", שיכולים לאכול בשר גם אם אין בזה מצווה, עדיין יש ליזהר "חזק לבלתי אכל הדם" ש"רתיחת הדמים" וחיות האדם לא תהי' ב"בשר" ובענינים הגשמיים, וכל עיסוקו בהם יהי' רק לשם שמים להעלותם ולזככם.

(ע"פ לקו"ש ח"ד עמ' 1108 ואילך)

חידושי סוגיות

בהא דמחויב ליתן צדקה בסבר פנים יפות

ידייק בסדר ההלכות ברמב"ם, דס"ל דאינו מגדר הנתינה עצמה / יקשה בהא דשינה רש"י מדרשת רז"ל עה"פ "פתוח תפתח" / יסיק דלפירוש רש"י שפירש הכתובים כפשוטם, הכתוב ד"פתוח תפתח" מיירי באיכות ואופן הנתינה דהויא מגוף גדר המצוה

"כי יהיה כך אביון . . פתח תפתח את ירך לו"

(פרשתנו טו, ד"ח)

א.

יחקור אי הוי מגוף גדר המצוה או שהוא בגדר מעלה נוספת על עצם הנתינה, ויוכיח דלהרמב"ם אינו מגוף המצוה

כתב הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ה ה"ד), גבי מצות צדקה שנתפרשה בפרשתנו, וז"ל: "כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים יפות ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאונן עמו על צרתו שנאמר אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים שנאמר ולב אלמנה ארנין".

והנה, בגדר חיוב זה ליתן בסבר פנים יפות, מצינו לחקור בב' אופנים, אי נימא דנתינת הצדקה מתוך חפץ הלב ובסבר פנים יפות הוי חלק מגדר גוף מצות נתינת צדקה, משא"כ בפחות מזה, אף שקיים המצוה, הרי זה רק ע"ד חלק קיום המצוה; או דלמא, עיקר

לקראת שבת

גדר מצות הצדקה הוא הנתינה בעצמה לבד, ובסבר פנים יפות הוא רק "מעלה" נוספת בהנתינה¹, ואינו חלק מעצמיות גדר צדקה.

ולכאורה נראה דהרמב"ם ס"ל דאינו מגוף המצוה, דהנה בהל' מתנות עניים, פתח תחילה בביאור מצות הצדקה, וכ' (רפ"ז) "מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת שנאמר כו", והולך ומבאר פרטי הדינים בנתינת הצדקה ובפרנסת העניים ואופנם.

ואחרי כמה פרקים (כפ"י) מאריך בביאור גודל מעלת הצדקה, שהיא סימן לצדיק זרע אברהם אבינו (ה"א שם), ואין אדם מעני מן הצדקה (ה"ב), וע"ז כ' ההלכה הנ"ל אשר נתינת צ"ל בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאונן עמו על צרתו (ה"ד), והולך ומונה שמונה מעלות בצדקה (ה"ז ואילך). ובמעלות אלו גופא — בב' מעלות האחרונות (הפחותות) כ' (הי"ג וי"ד) "פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות. פחות מזה שיתן לו בעצב". הרי מפורש שגם זה (נתינה בעצב) הוי בגדר מצות נתינת צדקה ולא חסר כאן מעצמיות גדר המצוה —

ובפרט שהרמב"ם חילקם לב' פרקים (ובהפסק כמה פרקים), ובפרק הא' כשמבאר גוף המ"ע לא הזכיר ע"ד המעלות באופן נתינתה, אלא כתבן בפרק בפ"ע — הרי שלדעת הרמב"ם, ה"מצות עשה" היא נתינת צדקה לעניים כפי מה שראוי להעניים, היינו דמעשה הנתינה בפועל לפי צורך העני הוא כל גדר המצוה², אבל אופני נתינתה והנתינה בספ"י

קה הכתוב ד"נתון תתן"א כ"א "פתוח תפתח" (בספר היד שם רפ"ז). וכן במנין המצות (בריש ס' היד) ובספר המצות מ"ע קצה), הרי הרמב"ם אינו מפרש שהכתוב בא בהמשך ללפנ"ז בשייכות לספ"י ונתינה בהרגש הלב. ולהעיר שגם לא הביא דרשת "אפילו מאה (כמה) פעמים". וראה ראשון לציון (להאווה"ח) יו"ד סרמ"ז ס"א, דמחלק כמה פרטים במצות הצדקה: הא' דאפילו מבלי תובעים אותו מצוה על האדם להפריש מממונו לצדקה כו', והב' שאחר שעושה נכסיו ונתן המעשר אם יש עניים מדחיקים ביותר ציטתה תורה פתח תפתח נתן תתן אפילו מאה פעמים כו' ויש בזה מ"ע.

(א) ראה שבועות כה, א. וברמב"ם הל' שמיטה יו"ב ספ"ט — הביא הכתוב לענין הלואה. וראה שו"ע אדה"ז (חלק חור"מ) ריש הל' הלואה.

1) להעיר גם מאתון דאורייתא כלל כג. לקו"ש חכ"ד ע' 100.

בסגנון אחר י"ל: אם עיקר מצות צדקה הוא בעיקר מעשה הנותן או מצד המקבל (וראה צפע"נ הל' מת"ע פ"י ה"ד). ולכאורה הנפק"מ בזה (וראה לקמן הערה 21) אם קיים מצות צדקה כשהעני לא רצה לקבל, דבתשובות הרשב"א (ח"א סי"ח) ותשובת ר"י בן פלט (באבודרהם הל' ברכת המצות. ועוד) כתבו בטעם שאין מברכין על מצות צדקה שמא העני לא ירצה לקבל. ובבית הלל ליו"ד סי' רמח (הובא ביד אברהם לשו"ע שם ס"א) דכשהעני לא רצה לקבל יצא מצות צדקה, וכמשלוח מנות. אבל להעיר שעד"ז השקו"ט במשלוח מנות (ראה רמ"א בשו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ד. פר"ח שם. שו"ת חת"ס או"ח סקצ"ו). ואכ"מ.

2) ואף שהרמב"ם לא הביא לענין מצות הצדק

הן מעלות (נוספות³) במצות הצדקה⁴, ולכן גם כשנותנה בעצב (מפורש בהרמב"ם דקיים מצות צדקה⁵).

ב.

יקדים בהא דשינה רש"י מלשון רז"ל בפירוש הכתוב "פתוח תפתח – אפי' מאה פעמים"

אמנם נראה, אף שאינו להלכתא, דמצינו לרש"י בפירוש הכתובים בדרך הפשט, שנקט דלא כן אלא דהוי ממש מגדר המצוה, דהנה עה"פ (פרשנו טו, ח) "כי פתוח תפתח את ירך לו" מפרש רש"י "פתוח תפתח" — "אפילו כמה פעמים", ולאח"ז עה"פ (טו, יר"ד) "נתון תתן לו" פירש — "אפילו מאה פעמים"⁶. ובזה שינה מלשון דרשת רז"ל (ספרי עה"פ. וכן ביל"ש) בגירסא שלפנינו, דהתם נאמר בשניהם "מאה פעמים"⁷: "ומנין שאם פתחת פעם אחת אתה פותח אפילו מאה פעמים ת"ל כי פתוח תפתח את ירך לו. . ומנין שאם נתת לו פעם אחת אתה נותן לו אפילו ק' פעמים ת"ל נתון תתן"⁸.

ובפשטות י"ל דרש"י פירש הכתוב לפי דרכו בפרשטו ולא במדרשו, ובפשט הכתוב נראה יותר דמקרא הראשון מלמדנו רק "כמה פעמים", והפסוק השני "נתון תתן" — בא להוסיף "אפילו מאה פעמים".

בספר דקדוקי רש"י (באר רחובות) נעתק מפרש"י עה"פ פתוח תפתח "אפילו מאה פעמים". ואולי הוא משיגרא דלישנא, ולא נחית לדייק בזה. (7) ראה אמרי שפר כאן, שביאר פרש"י זה ע"ד הרמז (והדרוש). ומסיים "אבל בספרי ובפרק אלו מציאות אמרו גם גבי פתוח תפתח אפילו מאה פעמים". וכוונתו למה שנאמר בתחלת הסוגיא שם (לא, א) "השב אפי' ק' פעמים. . . שלח אפי' ק' פעמים. . . הוכח אפילו ק' פעמים", שע"ז קאי כל סוגית הגמ' שם, שבכ"מ הפעם הב' מרבה עוד דבר, וכ"ה גם בנוגע ל"פתוח תפתח" ו"נתון תתן" (לא, ב).

(8) גם בפס"ז הוא ע"ד השינוי הנ"ל בפרש"י "הרבה", "מאה". — בפסוק "פתוח תפתח" אי' "ומנין אפילו הרבה פעמים ת"ל כו", ובפסוק "נתון תתן לו" "אפילו נתת לו מאה פעמים עוד תתן לו כל שבא תן לו". אבל רש"י נקט בב' המקומות אותו הלשון ממש רק בשינוי מ"כמה" ל"מאה".

(3) אבל להעיר מקרית ספר להמבי"ט לרמב"ם שם "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו וכולן מן התורה כו".

(4) ולהעיר שבפ"י גופא הקדים הרמב"ם (שם ה"ד) השלילה "כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות כו'" לפני החיוב "אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה כו".

(5) "והיינו שצר לו בנתינתו אבל עכ"פ אינו מראה לו פנים זועפות דא"כ לא נחשב בשמונה מעלות דהא הפסיד זכותו" (ש"ך יו"ד סרמ"ט סק"ט). ומשמע דס"ל, דמ"ש הרמב"ם שם ה"ד (ועד"ז בשו"ע שם ס"ג) "כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה", אין זה קיום מצות צדקה. אבל צע"ג — הרי בפועל החי' נפש העני. וראה ברכ"י יו"ד שם. פני דוד להחיד"א פרשנתו אות י"ב. ואכ"מ.

(6) ושינוי הנ"ל הוא גם בדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י (שתח"י). וכן נעתק בנחלת יעקב ואמרי שפר כאן. ועוד.

לקראת שבת

אבל צע"ק בזה, דהא בפשוטו של מקרא הי' לפרש שבפסוק הראשון ("כי פתוח תפתח") מדבר (בעיקר⁹) בחיוב צדקה, ובכתוב השני "נתון נתון" קאי (בעיקר) במצות גמ"ח. דפסוק זה השני בא בהמשך למ"ש (טו, ט) "השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחייך האביון ולא תתן לו גו", שבנוגע לשנת השמיטה החשש הוא בשייכות לגמ"ח, כמ"ש לפני¹⁰ (פרשתנו שם, ב) "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו גו' לא יגוש את רעהו גו'", וע"ז ממשיך "נתון נתון אפילו כמה (מאה) פעמים" גם בגמ"ח¹⁰.

ועד"ז מצינו במפרשים (ספרי דבי רב בפסוק יו"ד) שכתבו שב' הדרשות בספרי צריכי, "חד לנותן בתורת צדקה וחד למלוה בשעת דחקו, וקמ"ל שגם המלוה בשעת דחקו צדקה תיחשב לו אע"פ שחוזר ליפרע ממנו".

[ומצינו עוד גירסא בדרשת רז"ל הנ"ל (גירסת הגר"א): "ומנין שאם פתחת פעם אחת שסופך לפתוח הרבה פעמים ת"ל כי פתוח תפתח את ידך לו"¹¹, ובפסוק נתון נתון "אין לי אלא פעם אחת מנין אפילו מאה פעמים ת"ל נתון נתון", היינו ש"פתוח תפתח" אינו ציווי אלא הבטחה וברכה, "שאם פתחת פעם אחת שסופך לפתוח הרבה פעמים"¹², אף שפשיטא שאין זה פשוטו של מקרא.

ומלשון רש"י בשני הכתובים "אפילו כמה פעמים", "אפילו מאה פעמים" מובן שמפרש שניהם לציווי, כפש"מ].

ג.

יבאר דבפשט הכתוב, עיקר הדגשת "פתוח תפתח" אינו על כמות הנתינה רק על איכותה

והנה יש מקום לומר בזה, דיסוד דברי רש"י הוא ע"פ החילוק בתוכן הכתובים, דבפסוק "פתוח תפתח" נאמר "די מחסורו אשר יחסר לו", דאף ש"אי אתה מצווה להעשירו" (פרש"י עה"פ (מספרי עה"פ. כתובות סז, ב)¹³) מ"מ צריכים ליתן לו כל "אשר יחסר לו", "אפילו

(12) וביראים (השלם סי' קסז) פ"י שניהם לענין ברכה: פתוח תפתח אם פתחת פעם אחת סופך לפתוח ק' פעמים לפי שהקב"ה מספיק לך וממציא לך מעות נתת פעם אחת סופך לתת ק' פעמים שנאמר נתון נתון תתן. וכ"פ בעמק הנצי"ב לספרי שהכוונה בשניהם בתורת הבטחה. וראה תועפת ראם ליראים שם.

(9) כי מפורש שם גם "והעבט תעביטנו", אם לא רצה במתנה תן לו בהלוואה (פרש"י).

(10) אבל י"ל דקאי גם על צדקה כפשטות הלשון נתינה, "נתון נתון" (וראה חזקוני כאן ט"ו"ד).

(11) ובפסיקתא הובאו שני הענינים בזא"ז: מלמד שהחובה הוא עליו לפתוח ומנין אפילו הרבה פעמים ת"ל פתוח תפתח, פתחת פעם אחת סופך פותח הרבה פעמים.

סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו" (פרש"י שם (מספרי וכתובות שם)) — ובזה חייבים "אפילו כמה פעמים", ואילו בפסוק "נתון תתן" איירי רק בנתינה לבד — ובזה החיוב "אפילו מאה פעמים".

ויש להוסיף טעם בדין זה — כיון שבפסוק "פתוח תפתח" מדובר בנתינה מרובה להשלים כל צרכי העני אין מצווין אותו "מאה פעמים", שהרי התורה על הרוב תדבר, ודבר הכתוב בהווה¹⁴, שאין נתינה כזו "מאה פעמים" כ"א רק "כמה פעמים", שלא יאמר שכיון שכבר נתן לעני די מחסורו אשר יחסר לו יצא יד"ח; משא"כ בכתוב "נתון תתן" שאין הדגשה זו ד"די מחסורו אשר יחסר לו", מפרש רש"י "אפילו מאה פעמים", כי בנתינה סתם, מתנה מועטת¹⁵ שייך שתהי' "אפילו מאה פעמים".

אבל עדיין צריך ביאור, דסו"ס כיון שחיוב נתינה לעני הוא (כבפסוק הא') "די מחסורו אשר יחסר לו", הרי מובן שגם מ"ש "נתון תתן" (שבפסוק שלאח"ז) כולל חיוב הנתינה לצדקה, שמדובר אודותה בפסוק הקודם¹⁶, באופן של "די מחסורו אשר יחסר לו".

ונראה לומר בפשטות, בהקדם הדיוק בד"ה דפרש"י, שבפסוק הא' מעתיק מהכתוב רק התיבות "פתוח תפתח", ואילו בפסוק הב' העתיק "נתון תתן לו" (אף שהלימוד "אפילו מאה פעמים" הוא רק מהתיבות "נתון תתן").

ויש לומר הביאור בזה: בכתוב שלפנ"ז (טו, ז) נאמר "כי יהי' בך אביון גו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיך האביון", וע"ז ממשיך "כי פתוח תפתח גו'", והפסוק "נתון תתן" בא (כנ"ל) בהמשך להחשש דהיות ש"קרבנה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו גו'".

ומזה מובן, שהכתוב "פתוח תפתח" (הבא אחר האזהרה דאמוץ הלב וקפיצת הידים) עוסק בפתיחת לבו וידו של הנותן, משא"כ הכתוב "נתון תתן" מדבר (בעיקרו) בנתינה אל העני והלווה.

ולכן דוקא בפסוק "נתון תתן" העתיק רש"י מהכתוב גם תיבת "לו" ולא בפסוק "פתוח תפתח", להשמיענו, שכאן עיקר ההדגשה היא על הפעולה ב"לו" — דהוא גדר במקבל הצדקה.

לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין ("אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה" — רש"י שם) ת"ל נתון תתן".

16) והרי רש"י בפירושו עה"ת לא הביא הא דב"מ דלמדין מ"נתון תתן" ל"מתנה מועטת".

17) כ"ה בדפוסים שלפנינו. ובדפוס א' וב' (ורוב) כת"י רש"י שתח"י "לבינך" (ע"ד ל' הספרי "בינך לבינו").

13) כ"ה ("להעשירו") בדפוסים שלפנינו (ובכמה כת"י רש"י שתח"י), כבספרי. ובדפוס א' וב' ורוב כת"י רש"י שתח"י "לעשור" (כבכתובות שם).

14) כהובא בפרש"י כמה פעמים — בפרשתנו (יג, ז. טו, יט). ולפנ"ז ב' משפטים (כא, כח. כב, יז. כא. ל). ועוד.

15) להעיר מב"מ שם (לא, ב) "נתון תתן אין

[ועפ"ז מובן בפשטות הא דדוקא בפסוק הב' מפרש רש"י תיבת "לו" — "בינו ובינך"¹⁷ ולא בפסוק "פתוח תפתח" (אף שגם בפסוק הא' אין תיבת "לו" מוכרחת, שהי' יכול לומר "כי פתוח תפתח את ירך והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו")¹⁸ — כי רק בפסוק הב' עיקר ההדגשה הוא על הנתינה להמקבל, ולכן מדייק "לו" — "בינו ובינך", איך צ"ל אופן הנתינה בפועל "לו", להמקבל; משא"כ בפסוק "פתוח תפתח" שהעיקר הוא (לא הנתינה מהנותן למקבל, אלא) פתיחת לבו וידו של הנותן, א"כ אין לדייק בזה תיבת "לו" ביחס לאופן הנתינה (ואולי י"ל שתיבת "לו" כאן פירושה "בשבילי", שפותח את לבו בשביל העני).]

ולפי זה יש להוסיף נופך בחילוק הנ"ל, שבפסוק "נתון תתן לו" פרש"י "אפילו מאה פעמים", ובפסוק "פתוח תפתח" כותב "אפילו כמה פעמים":

בכתוב "פתוח תפתח" שעיקר ההדגשה בהציווי אינה על כמות הנתינה למקבל אלא על פתיחת הלב והידים והנותן, היינו איכות הנתינה מצד הנותן, אין מקום לפרש "אפילו מאה פעמים", כי זה מתאים רק כשהמדובר בנתינה להמקבל, שבזה מדגיש הכתוב שמעשה זה צריך להיות "אפילו מאה פעמים", אבל לא כ"כ כשמדובר בתוכן פתיחת הלב והידים של הנותן.

אלא דשם קמ"ל "אפילו כמה פעמים", דאף שהכתוב מצוה לנותן הצדקה "פתוח תפתח", אין מספיק שיהי' זה רק פעם אחת, בפעם הראשונה שנותן הצדקה, אלא על האדם להשתדל שכל פעולה של צדקה תהי' באופן של "פתוח תפתח את ירך", היפך דאימוץ הלב וקפיצת הידים¹⁹.

ד.

עפ"ז יסיק בדרכך הפשט הוי סבר פנים יפות מנוף גדר מצות הנתינה

והנה, לפי הנ"ל בפרש"י, בהחילוק בין "פתוח תפתח" ו"נתון תתן", דהכתוב "כי פתוח תפתח" בא בהמשך להציווי דצדקה "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך"

פס"א, ג. ויש"נ. וראה מפרשים שם², ולכן קשה לומר דיכול לפעול בעצמו "פתוח תפתח", שיתן בחפץ לב כו' "מאה פעמים", משא"כ בהנתינה בפועל.

18) עפ"ז מובן שאין מספיק מה שתירץ במשמרת הקודש לפרש"י כאן.

19) ובפרט שהדרשות שבשני הכתובים מדובר (גם) באותו יום (ראה אבות דר"נ פ"ג, ז. ב"ר

ביפה תואר (השלם) לב"ד שם, דשם איירי שאין עליו עוד חיוב נאם כבר נתן כפי יכולתו, דקאמר שידחוק א"ע ויתן גם לשני באותו יום (וראה ראשון לציון שבהערה 2), או בחד עניא דחזרו על הפתחים דאין נזקקים לו למתנה מרובה כו' (וראה נחלת יעקב פסוק יא), משא"כ לפי הדרשות שבפרשתנו. ועצ"ע.

ג) והא דצריך לימוד מיוחד במדרשים הנ"ל מהכתוב בקהלת (יא, ו) בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך, דתתן לעני גם בערבית, והרי כבר נלמד מכתוב בתורה שתתן (אפילו כמה פעמים) אפילו מאה פעמים (לא רק לעוד עני גם בערבית), כי: א) שם בא לומר טעם והסברה "כי אינך יודע כו'". ב) לפמ"ש

(כדפרש"י (מספרי עה"פ) "יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן . . יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה כו"), שהנתינה תהי' באופן ד"פתוח תפתח", ברצון וחשק הלב, בסבר פנים יפות²⁰; והכתוב "נתון תתן" בא להזהיר ולשלול "ורעה עינך גו' ולא תתן לו", היינו מעשה הנתינה בפועל — נמצינו למדים דראשית ותחלת הציווי על מצות צדקה "פתוח תפתח" הוא (לא רק על עצם הנתינה אלא גם) על נתינתה בחפץ הלב.

וע"ז פרש"י "אפילו כמה פעמים", דגם נתינת הצדקה באופן זה צ"ל כמה פעמים — כי זהו עיקר²¹ מצות הצדקה²².

אלא שאח"כ מוסיף, דגם באדם²³ שחסר אצלו חפץ הלב עד שיכול להיות אצלו קס"ד שלא יתן ("ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו"), אעפ"כ מצווה התורה "נתון תתן", והיינו שלא יחסר (עכ"פ) בהנתינה בפועל. ועפ"ז מובן מה שממשיך ומוסיף בהכתוב "ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' בכל מעשיך גו'" — כי המדובר בסוג נותן צדקה שחסר אצלו כ"כ בחפץ הלב עד שצריך להבטיחו "כי בגלל הדבר הזה גו'", שירוויח ויקבל שכר על זה.

20) להעיר מאברכנאל כאן.

21) ועפ"ז יל"ע אם הא ד"נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עלי" (ספרי ופרש"י תצא כד, יט. ועד"ז הוא בתו"כ ורש"י ויקרא ה, יז (בסופו)) — שאין כאן מעשה נתינה כלל — האם הוא קיום מצות צדקה, או פרט במצות שכחה המבוארת שם (ודוחק גדול הוא), רק "מתברך עלי", "הקב"ה קובע לו ברכה" (ל' רש"י ויקרא שם). וצ"ע.

22) ע"פ הנ"ל י"ל הנפק"מ בפועל בין ב' ידיעות: לדעת הרמב"ם טוב יותר ליתן כראוי גם לא בסבר פנים יפות, שזהו עיקר המצוה²⁴, ולדעת רש"י טוב ליתן פחות מהראוי בסבר פנים יפות מליתן כראוי בלא ספ"י. אבל ראה מהר"י קורקוס

לרמב"ם שם פ"י ה"ז והי"ד. צפע"נ הנ"ל הערה 1. ועצ"ע.

23) בספרי בפסוק נתן תתן לו "בינך לבינו מכאן אמרו (שקלים פ"ה מ"ו) לשכת חשאי' היתה בירושלים", ועפ"ז ה' אפשר לפרש להיפך, שדוקא בפסוק זה מבוארת ומרומזת המעלה הכי נעלית בצדקה, כמ"ש ברמב"ם (הל' מתנ"ע פ"י ה"ח)²⁵. אבל מזה שרש"י פ"י רק "בינו ובינך", ואינו מוסיף "מכאן אמרו" שבספרי, אף שהביא בפסוקים אלו כו"כ דרשות הספרי [ובפרט דלשכת חשאי' שהיתה במקדש אינה "בינו ובינך", אלא במעלה עליונה יותר, ש"לא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח" (כמ"ש הרמב"ם שם)], מוכח קצת, שלא נחית להביא כאן מעלת הצדקה כמו שהיא באופן נעלה.

הלואה או ע"י שותפות כו'. ומעלה הנעלית בצדקה כפשוטה היא מ"ש בה"ח ("שהרי זו מצוה לשמה").

ע"ש.

ו) וראה ספרי דבי רב לספרי, דהמשך "מכאן אמרו" הוא עוד דרגא.

ד) וראה פרישה לטיו"ד סרמ"ט בסופו, שכותב ב' דרגות בנתינה בעצב.

ה) שהרי המעלה גדולה שאין למעלה ממנה מהח' מעלות (ה"ז שם), "המחזיק ביד ישראל שמך כו'", אינה צדקה כפשוטה, כי בעיקרו הוא כאשר בא ע"י

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהררי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

האנחה שהיא "תשובה עילאה"

"התשובה היא – תיקון וסידור ההווה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא; כאשר ההווה מסודר כראוי, ניתן למלאות את החסר מהעבר, ולעשות גדרים וסייגים לגבי העתיד"

חמש בחינות

הרב הצדיק רבי זוסיא מאניפאלי אמר:

'תשובה' ראשי תיבות: "תמים תהיה עם ה' אלקיך", "שויתי ה' לנגדי תמיד", "ואהבת לרעך כמוך", "בכל דרכיך דעהו", "הצנע לכת עם אלקיך".

וביאר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע:

"תמים תהיה עם ה' אלקיך" - עבודת התשובה הבאה ע"י התמימות, תמימות הלב - הנקראת ערנסקייט [=רצינות] - כאמור באברהם "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".

"שויתי ה' לנגדי תמיד" - תשובה הבאה על ידי זה שהאדם רואה תמיד לנגד עיניו ענין ההתהוות של העולם ומלואו מאין ליש (שם הוי' מלשון 'מהוה').

"ואהבת לרעך כמוך" - תשובה הבאה מלב טוב, וכמו שאמר רבינו הזקן - בעל התניא והשו"ע - ש"ואהבת לרעך כמוך" זהו כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

"בכל דרכיך דעהו" - עבודת התשובה הבאה מראיית השגחה פרטית, דהאדם השם לבו ודעתו על כל העשה עמו וסביב לו, רואה הוא אלקות במוחש.

"הצנע לכת עם אלקיך" - עבודת התשובה הבאה מהצנע לכת, זהירות שלא תהיה שום 'בליטה', וכמאמר "לעולם יהא אדם ערום ביראה", וענין הערמומיות הוא שלא יהא ניכר כלל, וכידוע דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם ואם התגלו היו מצטערים.
(לוח 'היום יום...' ליום ג' תשרי ואילך)

עבר הווה ועתיד

התשובה היא - תיקון וסידור ההווה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא.
כאשר ההווה מסודר כראוי, ניתן למלאות את החסר או את הלא טוב של העבר, ולעשות גדרים וסייגים לגבי העתיד.
(אגרות קודש ח"ג עמ' תפד)

תשובה עילאה

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש מליובאוויטש נ"ע אמר:
כשיהודי נאנח או בוכה בראש השנה על שלא טוב לו בגשמיות, בבריאות או בפרנסה - זוהי "תשובה עילאה".
(ליקוטי דיבורים ח"ד עמ' תשכ)

חמשה זמנים

חמשה זמני תשובה הם. חודש אלול - העבודה של תיקון לבושי הנפש, מחשבה דיבור ומעשה. ימי הסליחות - תיקון המידות. ראש השנה - תיקון המוחין. בין כסה לעשור - תיקון הרצון. יום הכיפורים - תיקון התענוג.
(אגרות קודש ח"ג עמ' תפג)

דרך איש ישר בעיניו

בתפלת שמונה עשרה אומרים אנו "סלח לנו אבינו כי חטאנו". ולכאורה, היה מהנכון לומר בקשה זו קודם התפילה, שאז הזמן המתאים לאדם להתוודות על חטאיו.
אלא, שקודם עבודת התפילה - דרך איש ישר בעיניו, שמאחר שאינו עושה עבירות בפועל ממש ואף מקיים מצוות, הוא נחשב בעיני עצמו לצדיק גמור...
(ספר מאמרים קונטרסים א עמ' קכא)

